

DRAGICA MALIĆ
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16
HR-10000 Zagreb
dmalic@ihjj.hr

TOPONIMI, KTETICI I ETNICI U ŽIĆIMA SVETIH OTACA

Ovaj je prilog nastavak razmatranja vlastitih imena iz prethodnoga broja časopisa "Folia onomastica Croatica", u kojem su prikazana osobna imena iz *Žića svetih otaca*. U navedenom su spomeniku znatno slabije zastupljena ostala vlastita imena. Među njima pretežu toponimi, a neki će od njih – vezano uz latinski predložak djela – najvjerojatnije biti jedine hrvatske potvrde.

Prethodni je prilog bio posvećen kolegi i prijatelju Petru Šimunoviću o njegovoj 70-oj obljetnici. Za tu sam prigodu izabrala od spomenika kojima sam se u svom radu bavila onaj koji daje najviše onomastičkoga materijala – u naslovu navedena *Žića svetih otaca* (dalje: *ŽSO*). To je latinički rukopis nastao (vjerojatno na Rabu) krajem 15. stoljeća prijepisom znatno starijega predloška (zapravo dvaju predložaka djelomično podudarna sadržaja i iste provenijencije), što sadrži prijevode izabranih ranosrednjovjekovnih priča, anegdota i moralnih pouka vezanih uz starokršćansku egipatsku redovničko-pustinjačku koloniju (iz 4.–6. stoljeća), poznatih pod zajedničkim naslovom *Verba seniorum*.¹

Sve što je za ovakvu prigodu potrebno znati o *ŽSO* i njihovu latinskom izvoriku rečeno je u prethodnom prilogu, i ovdje to nećemo ponavljati. Ponovit ću samo da su u *ŽSO* zastupljeni prijevodi dvaju prevoditelja i da ću zastupljenu onomastičku građu, kao i u prethodnom prilogu, razmatrati i s obzirom na njezinu realizaciju kod obojice prevoditelja. Iz prethodnoga priloga zadržat ću i raščlambeni pristup građi, koji, kao što je tamo navedeno, iz određenih razloga nije onomastički, nego jezičnopovijesni (s obzirom na grafijsku i glasovnu prilagodbu onomastičke građe strane provenijencije – prvenstveno latinske – hrvatskom jezi-

¹ Vidi: J.-P. Migne 1849.

ku čakavske narječne pripadnosti), odnosno leksički (potvrđenost/nepotvrđenost u hrvatskim izvorima) – kao prilog našoj povijesnoj leksikografiji. Već je napomenuto kako su u ŽSO među vlastitim imenima znatno zastupljenija osobna imena negoli mjesna (i malobrojna ostala), koja su predmet ovoga priloga. Za vlastita imena što su ovdje predmet razmatranja vrijede neka opća obilježja istaknuta pri rašlambi osobnih imena. Tako: kao i kod osobnih imena, i sva ostala, ako nisu biblijske provenijencije, nego su vezana uz mjesto zbivanja radnje, specifičnost su kako *Verba seniorum* (odnosno njihova sadržaja), tako i njihova prijevoda u našim ŽSO; kao i osobna imena, neka su od njih u naš tekst ušla u iskvarenu i neprepoznatljivu, odnosno gotovo neprepoznatljivu obliku; kao i kod osobnih imena, interpretacija nekih od ovdje razmatranih vlastitih imena nije sasvim neupitna zbog neizdiferenciranosti grafije u ŽSO.²

I ovdje će se potvrđenost/nepotvrđenost imena iz starije hrvatske književnosti navoditi prema AR-u, uz nadopunu prema mojim uvidima u tekstove kojima sam se dosad bavila. Pritom se u određivanju starine potvrde ne polazi od vremena nastanka prijepisa ŽSO (posljednja desetljeća 15. stoljeća), nego od vremena nastanka njihovih predložaka (14. stoljeće), budući da se ne pretpostavlja da je prepisivanjem došlo do izmjena riječi, odnosno imena, ako je već i moglo doći do kakvih manjih odmakâ od predloška na pravopisnoj, fonološkoj i morfološkoj razini. Latinski likovi imena navodit će se – kao i u prethodnom prilogu – prema latinskim originalima u Migneu, odnosno prema relevantnim leksikonima.³

1. TOPONIMI I KTETICI

Toponime i ktetike obrađujemo zajedno jer su ovi potonji malobrojni (potvrđena su samo tri), ali i stoga što ktetici u sebi sadrže osnovni toponim (odnosno etnik), pa njihovim posredovanjem dobivamo potvrdu za njegovu prisutnost u određenom jezičnom sustavu. Naime, uz potvrđeni toponim/etnik u ŽSO izravno se nadovezuje samo jedan ktetik (*Izrael, izraelski*). Ostala su dva (*olibanski, tabonejski*) potvrđena samostalno. Toponimi potvrđeni u ŽSO odnose se na prostor nekadašnjega Rimskoga Carstva (i u biblijsko doba!), odnosno na konkretan prostor zbivanja radnje *Verba seniorum*, pa onda i naših ŽSO (gornji Egipat).

² Vidi o tome: Malić 1989.

³ U obradi se uglavnom zadržava tehnika obrade kao u prethodnom prilogu: uz broj članka navodi se adekvatni članak iz *Verba seniorum* s istim kraticama autora (Ruf., Pel., Joan., Pasch., Th.) – vidi tamo bilj. 1; znak + povezuje varijantne članke obojice prevoditelja, a znak = hrvatski i adekvatni latinski članak iz *Verba seniorum*; rabe se oznake I. prev. i II. prev. za prevoditelje pojedinih varijantnih članaka, koji se pak označavaju kraticom var. čl.

1. 1. Potvrđeni toponimi i ktetici

Ovaj podnaslov odmah sugerira naredni: nepotvrđeni, odnosno u prijevodu izostavljeni toponimi iz latinskog predloška. Ova podjela u obradi navedene građe na potvrđene i nepotvrđene toponime (i ktetike) u ŽSO ne ide za tim da nam predoči latinske nazive određenih geografskih mjesta zastupljene u adekvatnim člancima *Verba seniorum*, nego se njihovim izostankom u ŽSO želi ukazati na stav i postupak naših srednjovjekovnih prevoditelja prema nepoznatome i nepotrebnome u njihovu poslu. Naime, prijevod *Verba seniorum*, odnosno prevoditeljski izbor iz njih, imao je za cilj vjersko-moralnu po(d)uku (najvjerojatnije u redovničkim redovima) i za tu svrhu nije bilo važno u kojem se (nepoznatom!) mjestu iz latinskoga izvornika zbiva sadržaj neke anegdote ili se izriče neka moralna pouka.

U ŽSO potvrđeni su ovi toponimi i ktetici:

Babilonija (lat. *Babylonia*) – Jedina se potvrda (čl. 174 = Pel. VII_{37–38}) odnosi na pouku što se poziva na *Stari zavjet* (Dn 3): *cela jest koludru peč ona z Babilonije kadi tri otroki sina Božja najdoše* (prema lat. ...*caminus ille Babilonius*...). Prema tome, radi se o zemlji Babiloniji. U našoj je potvrdi latinski pridjev (ktetik) *Babilonius* zamijenjen prijedložnim izrazom *iz Babilonije*. AR I za zemlju ima potvrdu iz Marulića, a za grad iz Bernardina Splićanina, pa je naša potvrda, s obzirom na znatno stariji predložak ŽSO, dosad najstarija poznata hrvatska potvrda. Glasovna prilagodba i grafija (*fbabiloniye*) ne traže komentara.

Celija (lat. *Cellia*) – Jedina je potvrda iz čl. 137 = Ruf. 26: *Pride bo [niki koludar] pohoditi svetih otac ki pribivahu u mesti ko se govori Celija* (graf. *çelliya* – lat. ...*venit autem ad visitandos sanctos Patres in loco qui dicitur Cellia*). Toponim u hrvatskim izvorima nije potvrđen, a nije zabilježen ni u leksikonima kojima sam se služila za identifikaciju (npr. LTK, Du Cange). Radi se o ranokršćanskoj naseobini u Egiptu, danas u ruševinama (najpoznatije ranokršćansko arheološko nalazište).⁴

***Cipar** (lat. *Cyprus*) – Jedina je potvrda iz članka 27 = Pel. IV₁₅: *Posla nika-da Elfanijus biskup s Cipra k opatu Ilarijonu* (prema lat. ... *Epiphanius episcopus Cyprius*...). Vrijedi isto što je rečeno kod *Babilonija*, tj. latinski je pridjev (ktetik) *Cyprius* zamijenjen prijedložnim izrazom *s Cipra*. U var. čl. 111 toponim, odnosno ktetik, nije preveden: *Posla nigda Epifanij biskup ka Ilarijonu opatu*. Tvorbeno bi riječ spadala u skupinu posuđenica s dočetkom *-(a)r*, sa sekundarnim *a*, koji se u N^{id} razvio u završnom suglasničkom skupu *pr* nakon što je, u procesu pohr-

⁴ Zahvaljujem kolegici Sanji Perić Gavrančić, koja je podatak našla na internetskoj adresi: <http://www.touregypt.net/featurestories/kellia.htm> – 11. XI. 2004.

vaćivanja, otpao lat. sufiks *-us*⁵, ali kako je u našem primjeru potvrđen kosi padaž, natuknički nominativni oblik obilježavamo zvjezdicom kao nesiguran (usp. i narednu natuknicu *Ejipt* s neizmijenjenim dočetnim suglasničkim skupom). Potvrde u AR I s. v. *Cipar* tek su od 16. st. (i za izgovor *Čipar* prema tal.), pa je, prema tome, naša potvrda i opet najstarija.

Ejipt (lat. *Aegyptus*) – Potvrde su dosta brojne; među njima su one za A = N^{id} bez sekundarnoga *a*. Izgovor s čak. *j* (odnosno štok. *đ*) u svim je našim starijim tekstovima očito preuzet iz tal. *Egitto*, ali sa zadržavanjem lat. suglasničkoga skupa *pt*. Taj dočetni suglasnički skup u starijim hrvatskim izvorima pokazuje da za posuđenice nije vrijedilo (ili nije moralo vrijediti) pravilo o dopustivim dočetnim suglasničkim skupovima u domaćim riječima (*st, zd, št, žd + sk*). Akuzativni su oblici u kojima se nalazi dočetni skup *pt* potvrđeni samo u II. prev. u čl. 77 = Th., 88 = Joan. III₂^(bis), 182 = Pel. VIII₁₀ – sve u prijedložnom izrazu *va Ejipt*; ostale su potvrde za G^{jd} (*sa*) *Ejipta* i L^{jd} *va Ejipti*: 33 + 146 = Pel. V₂₂, 37 + 150 = Pel. V₃₇, 38 + 151 = Pel. V₃₈, 76 = Pasch. XXIV₂ i Ruf. 127, 91 = Joan. III₁₁, 99 = Pel. III₈. U I. prev. grafija je redovito *egipt-*, tj. *g = j*⁶ (3 potvrde), dok u II. prev. za graf. *g = j* ima 4, a za *y = j* 5 potvrda. U AR III s. v. *Eđipat* prve su potvrde (A^{jd}) s čak. *j* i neizmijenjenim završnim suglasničkim skupom *pt* iz Bernardina Splićanina (*Biži u Ejipt*) i Marulića (*Kad Ejipt ostavi*), oboje s graf. *Egipt*. – Usp. *Jejpt*.

Izrael – Potvrda je iz čl. 131 (*Razmatranje o križu*), koji nema adekvata u *Verba seniorum*, s biblijskom izrekom: *Izrael ne pozna mene i plk moj ne razumi*. Vlastito ime, koje pokriva i zemlju i narod koji je nastava, u našem se primjeru odnosi na narod, pa bi ga zapravo trebalo uvrstiti među etnike, premda mu je oblik toponimni (imenica m. r. u jednini). Lik zbog suglasničkoga skupa *zdr* ima crkvenoslavensko obilježje. Isto vrijedi i za pripadni ktetik **izdraelski**, potvrđen u čl. 81 = Pasch. XXXIII₁: *...za sinov izdraelskih prikaži[te] sakrificiji*. U AR IV riječ je u tom liku, tj. s navedenim crkvenoslavenski obilježenim suglasničkim skupom, potvrđena samo iz protestantskih pisaca (*Postila*, Antun Dalmatin), a ktetik osim iz Antuna Dalmatina još iz *Ranjinina lekcionara*. Međutim, likovi *Izrael* (za zemlju i narod koji je nastava), *Izraelov*, *izdraelski* obilno su zastupljeni u *Vatikanskom hrvatskom molitveniku* (Dubrovnik, oko 1400.), koji se odlikuje mnogim crkvenoslavenskim značajkama (omjer zastupljenosti osnove *izrael* prema *izrael-* je 23 : 3), ali već u nešto mlađem *Akademijinu dubrovačkom molitveniku* nema potvrda za osnovu *izrael-*.

Jejpt (v. *Ejipt*) – Za prejotirani lik potvrda je samo iz čl. 58 = Pel. VIII₁₀ (graf. *nageipt* – I. prev.).⁷ U AR-u za prejotaciju nema potvrda (ni u izvedenicama).

⁵ Vidi o tome: Malić 1984, navedeni toponim na str. 40.

⁶ U I. prev. *g* je pretežna grafija za *j*, dok u II. prev. prevladava grafija *y = j*.

⁷ Od osobnih imena s prejotacijom dolazi u ŽSO samo posve udomačeno ime *Jilija* (u oba prevoditelja).

***Jerolim** (lat. *Hierosolyma/Jerosolyma*⁸) – U latinskom je toponim u ženskom rodu. Iz hrvatskih je izvora lik prema latinskom izgovoru (tj. sa *z*)⁹ potvrđen samo u muškom rodu, s najstarijom potvrdom iz Bernardina Splićanina. Likovi s crsl. izgovorom sa *s* (prema grčkom) dolaze i u muškom i ženskom rodu, pri čemu je jedan u muškom rodu dubrovački ćirilički iz 14. st., a ostali su mlađi, vjerojatno knjiški obilježeni (Glavinić, Kanižlić, Matović). U ženskom rodu potvrde su iz Vrančića i Kanižlića.¹⁰ Od primjera iz ŽSO jedan je sigurno u muškom rodu – G^{id} *z Jerolimima* (graf. *fyerofolima* – lat. *in Jerusalem*) u čl. 90 = Joan. III₁₃, dok druge potvrde nisu sigurne. Naime Lj^d *v Jerolimimi* (graf. *fgerofolimi*, *uyerofolimi* – lat. *in Jerosolymis*) u čl. 43 + 156 = Pel. VI₁₅ može biti i ženskoga roda, ali je ipak vjerojatniji stari lokativ muškoga roda na *-i* jer su takvi u ŽSO brojniji od novijih na *-u*.

Leksandrija (lat. *Alexandria*) – Prvi primjer: ...*molašē opata Pamba da pojdet z pustiñe va Leksandriju* (graf. *ua/lexandriu*) iz čl. 22 = Pel. III₁₄ (lat. *de eremo ad Alexandriam*) mogao bi biti upitan, jer premda je prijedlog *ua = va* na kraju retka, moglo bi se eventualno pretpostaviti i rastavljanje *v Aleksandriju*, ali primjer iz var. čl. 101 je neupitan: ...*da side u pustiñu Leksandrije* (graf. *lexandrie*). U tom liku (s gubljenjem početnoga *a*) toponim nije potvrđen.

olibanski – Ktetik se odnosi na Liban (čl. 79 = Pasch. XXV₄): *Drivje olibansko* (lat. *ligna Libani*) govori: “*Ko[liko] smo velici i visoci, da mala sikira nas podsiče.*” Potvrđeni je oblik nastao vjerojatno identifikacijom s domaćim (lokalnim) Olibom, jer prevoditelju možda nije bio poznat pojam Libana. To bi bio posredan dokaz ranije isticanoj pretpostavci da su predlošci ŽSO nastali u nekoj školi učenja latinskoga jezika, da se, dakle, radilo o mladim ljudima, koji još nisu usvojili sva potrebna znanja. Inače je *Liban* potvrđen od 15. st. – od Bernardina Splićanina¹¹, a *Olib* tek u Barakovića¹². Ktetik *libanski* dolazi u Barakovića, dok *olibanski* nije potvrđen, pa mu je to dosad jedina poznata potvrda iz starije hrvatske književnosti, premda s iskrivljenim značenjem.

Palestina – Potvrda je iz čl. 112 = Pel. IV₁₇ (II. prev.): *Opat Čenon, hodeći nigda u Palestini, kada težāše...* (prema lat. *Abbas Zenon ambulans aliquando in Palaestina, cum laborasset...*). Premda se radi očito i u vrijeme nastanka prije-

⁸ Ova dvojna latinska grafija potvrđuje moju raniju pretpostavku (Malić 2000, 104) da je pisanje s početnim *h* u transkripcijama imena *Hjerolim*, *Hjerolim/-nim* (pa čak i *Hijerolim*, *Hijerolim/-nim*) i sl. pogrešno, tj. da je to samo stvar grafije pod latinskim utjecajem.

⁹ Što se tiče izgovora *z/s*, grafija ŽSO ne pruža pouzdan oslonac, ali se za taj spomenik za posuđenice preuzete iz latinskoga pretpostavlja izgovor prema latinskom. – Vidi: Malić 1997, 461–462.

¹⁰ Vidi: AR IV s. v. *Jerosolim*, *Jerosolima*, *Jerolim*. Primjere s drugim glasovnim pojavama u osnovi ne razmatramo.

¹¹ AR VI s. v. 2. *Liban*.

¹² AR VIII.

voda ŽSO o poznatom toponimu, prvi prevoditelj (čl. 28) ima neodređeno: *Opat Čenon, hodeći nigda u niko mesto kadi težaše...*¹³ Riječ je potvrđena tek od 17. st. (s potvrdama iz Glavinića, Dž. Palmotića i Lastrića), dok varijantni lik *Paleština* dolazi od 16. st. (s potvrdama iz Budinića i Lastrića).¹⁴ Kako je za taj varijantni lik prva potvrda srednjočakavske provenijencije, taj bismo lik možda mogli i ovdje pretpostaviti, premda za ŽSO dajemo prednost izgovoru posuđenica prema latinskom.¹⁵

Persida – Potvrda je iz čl. 95 = Joan. II₁₂: *U vrime Julijana odmetnika, kada zide u Persidu* (prema lat. ... *cum descenderet in Perside*). Lik potječe iz grčkog (i u latinskom, što – među ostalim – ukazuje na grčko podrijetlo *Verba seniorum*¹⁶). Potvrđen je u LP u liku *Peršida*, uz ktetik *peršidskь*. U hrvatskim je izvorima crkvenoslavenski obilježen, odnosno za toponim uopće nisu poznate hrvatske potvrde, a ktetik *persidski* potvrđen je samo iz senjskoga glagoljičkog *Transita*. Lik *Persija* (prema lat. *Persia*) potvrđen je, osim iz Marulića (gdje je zbog grafije vjerojatnije čitanje *Perzija*), još iz senjskih glagoljičkih (jasno, crkvenoslavenski obilježenih) *Korizmenjaka* i *Naručnika*. Lik *Peršija* i izv. su mlađe (osim Glavinića ostale su potvrde štokavske), dok se za *Perzija* u AR-u kaže da je *z* po tal. ili njem. izgovoru – s potvrdama iz 19. st., osim Gundulića, za kojega opet zbog grafije (*s = s/z*) izgovor nije siguran.¹⁷

Rim (lat. *Roma*) – Stara slavenska posuđenica. Prema Skoku nije praslavenska, nego preuzeta širenjem kršćanstva, s poznatom glasovnom promjenom $\bar{o} > u > y > i$.¹⁸ U ŽSO dolazi u čl. 126 = Pel. II₇ – $2x$ u A^{jd} = N^{jd} v *Rim* i $2x$ u G^{jd} *od/z Rima*. U AR-u najstarija je hrv. potvrda iz ŽSO uz tadašnju dataciju “oko 1400.”¹⁹

Sikita v. *Skitija* / *Skiti* / **Skita* / *Sikita*

**Skita* v. *Skitija* / *Skiti* / **Skita* / *Sikita*

Skiti v. *Skitija* / *Skiti* / **Skita* / *Sikita*

Skitija / **Skiti** / ***Skita** / **Sikita** (lat. *Scythia*) – Jedan od najčešće spominjanih toponima u ŽSO, potvrđen u više navedenih likova. AR²⁰ ga tumači kao “istočna Evropa u starom i srednjem vijeku”, dok jedina njegova hrvatska potvrda iz Jambrešićeva rječnika u svojoj definiciji govori o velikom prostranstvu što se dijeli na evropski i azijski dio. Naši primjeri također pokazuju da se misli na po-

¹³ Uz pogrešan prijevod lat. *cum* u vremenskom značenju mjesnim prilogom *kadi* (‘gdje’).

¹⁴ AR IX s. v. *Palestina* i 2. *Paleština*.

¹⁵ Vidi bilj. 9.

¹⁶ Vidi: Ivšić 1939, 233–236; Malić 1997, 11.

¹⁷ Za navedeno vidi AR IX pod spomenutim riječima.

¹⁸ Vidi: ER III, s. v. *Rim*.

¹⁹ AR XIV s. v. 2. *Rim*.

²⁰ AR XV s. v. 1. *Skitija*.

dručje²¹, osim jednoga iz čl. 159, u kojemu se izričito kaže da se *mesto* (tj. lokalitet!) *di* (tj. ‘naziva’) *Skiti*. Međutim, u tom se primjeru radi o nerazumijevanju lat. predložka, gdje se kaže da je opat Makarij iz Skitije (*Macarius de Scythi*) došao u mjesto koje se naziva *Terenuthin*, kao što je prevedeno u var. čl. 46 (I. prev.).

Nas u prvom redu zanimaju potvrđeni likovi u ŽSO. Lik *Sikita*, dolazi samo u prvoga prevoditelja, ostali u drugoga. Temeljni je lik *Skitija* prema lat. *Scythia*.²² Pitamo se kako su nastali ostali likovi. U *Verba seniorum* na adekvatnim je mjestima redovito *in/de Scythi*, što je, čini se, neki okamenjeni oblik. I jedan je naš (već spomenuti) primjer u liku *Skiti*. Indeklinabilno, tj. kao *Skiti*, mogao bi se tumačiti još jedan primjer – *učinjenje u Skiti* (iz čl. 180 = Pel. VII₄₇), ali je tu ipak vjerojatnije pretpostaviti L^{id} od *Skita*, jer se samo pomoću tog lika kao ishodišnog može protumačiti lik *Sikita* kod prvoga prevoditelja. Naime, lik *Sikita*, koji dolazi samo u prvoga prevoditelja, mogao bi se uvrstiti u one dosta brojne primjere srednjovjekovne hrvatske latiničke grafije u kojima nailazimo na grafem *i* u položajima u kojima bi se mogao tumačiti kao trag glagoljičkoga (slabog!) poluglasa u obliku štapića, koji se još bilježio samo po pravopisnoj maniri, pa i na mjestima (prvenstveno unutar suglasničkih skupova) gdje mu nije etimološko mjesto.²³ To bi, uz neke već ranije uočene pokazatelje, mogao biti još jedan od onih što sugeriraju pomisao o nekom glagoljičkom (među)tekstu ŽSO,²⁴ uz napomenu da u prvoga prevoditelja, u kojega je potvrđen, ima više crkvenoslavenskih tragova u odnosu na drugoga prevoditelja. Od navedenih likova u AR-u je potvrđen samo *Skitija*²⁵, s jedinom hrvatskom potvrdom iz Jambrešićeva rječnika. Navodimo primjere abecednim redom potvrđenih likova:

Sikita – čl. 33 = Pel. V₂₂: *Brat niki biše skušen od tentanja v Sikiti... Zgoda se tada... da drugi brat greduče prista sa Ejipta v Sikiti* (graf. oba puta *ffichiti* – lat. *Frater quidam erat probatus tentationibus in Scythi... Et... alter frater... applicaret in Scythi*); čl. 46 = Pel. VII₁₀: *Zide nigda sam opat Maharij ot Sikite k mestu...* (graf. *ot fichite* – lat. *ipse Macarius de Scythi ad locum...*); čl. 57 = Pel. VII₄₇: *Slišah bo are v Sikiti takoje nič učineno jest* (graf. *ř fichiti*²⁶ – lat. *Audivi enim quia in Scythi...*); čl. 58 = Pel. VIII₁₀: *I pojdet v Sikitu da vidi nega* (graf. *ffichitu* – lat. *...et perrexit in Scythi*); čl. 65 = Pel. IX₉: *Učineno jest nigda skupljenje v Sikiti* (graf. *ffichiti* s prvim *i* nadredno, tj. naknadno napisanim, što znači da je I. prev. znao samo za taj lik prema lat. *Scythi* – lat. *... conventus in Scythi*);

²¹ Bez podrobnije identifikacije – u lat. predložku sadržaj je pojma očito dobro poznat i neprijeporan.

²² U LP potvrđen je u dva lika: *skitija* i *skithja* (sa slovom *dita* – očito prema grčkom).

²³ Vidi o tome: Malić 2000, 120–123; 2004, 555–556..

²⁴ Malić 1989, 156; 1992, 104.

²⁵ Vidi bilj. 20.

²⁶ Umj. prijedloga *f* = *v* dolazi latinski (neprevedeni!) *in*, napisan kraćeno: *i* s valovitom titlom, što je vjerojatno preslik lat. predložka.

**Skita* – čl. 180 = Pel. VII₄₇: ...učinjenje u *Skiti*... (graf. *ufchiti* – lat. *in Scythi*...) – usp. primjer iz var. čl. 57 kod *Sikita*;

Skiti – čl. 159 = Pel. VII₁₀: *Zide nigda opat Makarij iz mesta ko se di Skiti u mesto ko se di Terenunčin* (graf. ... *chofe di fchiti* ... – lat. *Descendit aliquando ipse Macarius de Scythi ad locum qui dicitur Terenunthin*) – usp. točniji prijevod u var. čl. 46 kod *Sikita*;

Skitija – čl. 137 = Ruf. 26: ... *biše niki koludar u pustiñi Skitije* (graf. *fchitiye* – lat. *monachus in eremo Scythi*).

tabonejski – Jedina je potvrda iz čl. 94 = Pel. XVIII_{19 (C–D)}: *Poj daj u tabonejski molstir od žen* (graf. *utaboneyfchi*²⁷ – lat. *Vade ad Tabennesiotarum monasterium feminarum*). Pridjev se odnos na *Tabennisi*, što je naziv velikog samostana osnovanoga i izgrađenoga u sjevernom Egiptu u godinama 320.–325., koji je bio središte tadašnjega monaštva, sa strogim pravilima života, i bio preteča anahoretskog saveza.²⁸ U našem je primjeru lik iskvaren (zapravo grafija ukazuje na kolebanje u zapisivanju – vidi bilj. 26) budući da se radi o imenu našim prevoditeljima sasvim nepoznatu. Prema lat. *ad Tabennesiotarum* očekivali bismo *tabonejski*.

Tebajda / Tebajida (lat. *Thebaida*) – AR XVIII s. v. *Tebaida* navodi značenje “grad i pustiña u Egiptu” i donosi jednu potvrdu iz ŽSO, te jednu mlađu iz Glavinića. Prvi lik dolazi u II. prev.: čl. 91 = Joan. III₁₁: *Ja sam bil u molstiri u Tebajdi* (graf. *utebaydi* – lat. *Ego in coenobio eram Thebeae [Al. Thebaidae]*²⁹); čl. 148 = Pel. V₂₈: *Navisti mu govoreći are bihu u Tebajdi dva brata* (graf. *utebaydi* – lat. *in Thebaida*); čl. 177 = Pel. VII₄₃: *Starac biše niki u Tebajdi* (graf. *utebaydi* – lat. *in Thebaida*); drugi lik dolazi u I. prev.: var. čl. 56 (+ 177) = Pel. VII₄₃: *Starac niki biše v Tebajdi* (graf. *ftebaidi*); čl. 63 = Pel. IX₃: *Pride otac Izak o[t] Tebajide* (graf. pogr. *Otebayida*, vjerojatno izravnim prenošenjem lat. *de Thebaida*). Ne-relevantna je potvrda iz var. čl. 35 (+ 148) = Pel. V₂₈ jer toponim ostavlja u latinskom liku (i obliku): ...*govoreći are bihu in Thebaida* (graf. *ĩ thebaida*). Naše se dvojako čitanje uspostavlja prema pretežitj grafiji u ŽSO.³⁰ Naime, II. prev. ima redovno graf. *utebaydi*, a *y* mu je pretežit grafem za *j*. Za lik *Tebajida* prvi primjer s graf. *ftebaidi* nije relevantan jer se *i* može čitati *j* i *ji* (naravski, i *i*, ali u starim tekstovima ne pretpostavljamo izgovor sa zijeptom, tj. *Tebaida*, kao što ima AR), ali drugi primjer, premda s pogr. graf. *Otebayida*³¹, sugerira čitanje *yi = ji*.

²⁷ Između *b* i *o* još je neki kosi (slijeva udesno) neidentificirani potez perom.

²⁸ Vidi o tome LTK s. v. *Tabennisi* i *Pachomios* (osnivač Tabennisija).

²⁹ Priređivačev dodatak u latinskom tekstu *Verba seniorum*, koji pokazuje da je imao više predložaka.

³⁰ O problemima u vezi s čitanjem grafema *i*, *j*, *y* i njihovih kombinacija u ŽSO vidi: Malić 1989, 139–142; 1997, 458.

³¹ Pogreška se odnosi na neprilagođen padežni oblik, a ne na izostavljanje prijedloznoga *t* ispred riječi što počinje s *t* (to je, naime dosta čest način pisanja prijedloznih izraza u srednjovjekovnim spomenicima).

***Terenući / *Terenućin**³² (lat. *Terenuthis/Terenuthin*) – Sjedište biskupije u nekadašnjoj provinciji Thebaidi u sjevernom Egiptu.³³ Toponim je potvrđen u var. čl. 46 + 159 = Pel. VII₁₀, s time da nijedno naše čitanje nije neupitno. AR XVIII ima natuknicu *Terenući(j) ili Terenuntin* sa značenjem “ime mjesta u Egiptu” i s objema potvrdama iz ŽSO. Pretpostavljeni prvi lik dolazi u I. prev.: *Zide nigda sam opat Makarij od Sikite k mestu ko se diše Terenući* (graf. *therenući* – lat. *Terenuthin*), a drugi u II. prev.: *Zide nigda on opat Makarij iz mesta ko se di Skiti u mesto ko se di Terenućin* (graf. *terenuntin*). U oba se naša primjera prema lat. liku u trećem slogu javlja suvišno *n*, što znači da je moralo biti već u lat. predlošku naših prevoditelja. Slovo *n* (i *m*) u prepisivanju se lako gubi uslijed previđanja title koja ga označava, a isto tako i uspostavlja ako prepisivač u nepoznatoj riječi predložka kakvu slučajnu crticu identificira s titlom. Na tom tragu možda i za prvi lik ***Terenući** treba pretpostaviti dočetno *n*, dakle *Terenućin*. Prema neizdiferenciranoj grafiji ŽSO moguće je uspostaviti i lik *Terenući(j)*, što ga navodi AR, ali to nije tip posuđenica koje u hrvatskom svršavaju na *-ij*. Taj se dočetak, naime, ostvaruje u posuđenica na lat. *-ius*, nakon otpadanja dočetnoga *-us*, a navedeni toponim u lat. svršava na *-in*, koje se prema starohrvatskim glasovnim zakonima ne mijenja. Drugo je pitanje otkuda u našem prvom primjeru (a vjerojatno i u drugom) *č* prema lat. *th*. Moglo se raditi o još jednoj pogreški u lat. predlošku naših prevoditelja, što sugerira grafija našega prvog primjera: *therenući*. Naime, ako pretpostavimo da je u predlošku umj. *Terenuthin* pisalo *Therenu(n)tin*, naši su prevoditelji ono *ti* mogli pročitati *či*. Odnosno, drugi je od njih i u pismu slijedio takvu, pogrešnu, lat. grafiju s *ti* umj. primarnoga *thi*, a čitao ju je vjerojatno kao i prvi, tj. *ti* = *či*.

1. 2. Nepotvrđeni/neprevedeni latinski toponimi

Već i dosadašnji primjeri pokazuju da se dešava da jedan od dvojice naših prevoditelja određeni toponim ne prenosi u svoj prijevod. Međutim, neki od zaista slabo poznatih toponima nisu potvrđeni ni u jednoga od naših prevoditelja. U takvim prigodama oni ih obično prenose nekom neodređenom sintagmom, kao npr. *niki grad*, *niko mesto* i sl. Navodimo sve primjere (i one već spomenute) u kojima smo naišli da se takva neodređena oznaka mjesta nalazi prema određenom toponimu u latinskom predlošku. Tako prema latinskom:

³² U mojoj ranijoj transkripciji: *Terenuntin* (Malić 1997, 169), kao što ima i AR. Međutim, moglo se raditi o poremećenju lat. grafiji u predlošku naših prevoditelja, što sugerira grafija našega prvog primjera: *therenući*. Ako je u predlošku umj. *Terenuthin* pisalo pogrešno *Therenu(n)tin*, onda su naši prevoditelji ono *ti* mogli pročitati *či*.

³³ Za podatak zahvaljujem kolegici Sanji Perić Gavrančić, koja ga je pronašla na internetskoj adresi: <http://www.newadvent.org/cathen/14515a.htm> – 6. XII. 2004.

– *Abbas Zenon ambulans aliquando in Palaestina, cum laborasset...* (Pel. IV₁₇) – premda se radi o poznatom toponimu, prvi od naših prevoditelja ima samo: *Opat Čenon, hodeć nigda v niko mesto kadi težaše...*³⁴ (čl. 28), dok ga drugi prenosi u svoj prijevod: *Opat Čenon nigda hodeći u Palestini, kada težaše...* (čl. 112).

– *Abbas Theodorus, cum esset in Scythi diaconus ordinatus... sed multis locis fugiebat* (Pasch. XXXIII₁) – u čl. 81 (II. prev.) dolazi samo: *Opat Teodor, kada biše u jednom gradi...*, iako je taj toponim inače čest u obojice naših prevoditelja (vidi *Skitija / Skiti / *Skita / Sikita* pod 1. 1.).

– *Abbas Motois venit aliquando de loco qui vocatur Ragita, in partibus Gebilonis* (Pasch. XXXIII₃) + *Abbas Muthues venit aliquando de loco qui vocatur Ragitham, in partibus Gebalonis* (Ruf. 188) + *Perrexit aliquando abbas Mathois de Raythu, in partibus Gebalon* (Pel. XV₂₇) – prema tri različite latinske verzije iste anegdote (a za isti toponim usp. i Joan. III₁₁: *in Raythum*), u našem čl. 82 dolazi: *Opat Morojes pride nigda u jedan grad*. Ako je toponim bio toliko nepoznat da su ga već ranosrednjovjekovni latinski autori/zapisivači *Verba seniorum* zapisali u različitim oblicima, ne trebamo se čuditi našem prevoditelju što ga nije prenio u svoj prijevod. Navedeni lat. primjeri pokazuju i različitost zapisa naziva pokrajine u kojoj se mjesto nalazi, a i osobnog imena aktera anegdote.³⁵

– *Narravit alter quidam Patrum, quia erat aliquis solitarius in eremo Nilipoleos, et ministrabat ei quidam saecularis* (Joan. I₁₃) – u našem čl. 87 dolazi: *Navišćevaše drugi niki starac: “Biše niki pustiñak u pustiñi, komu služaše jedan priprošći...”*

– *Narrabat quidam solitaribus fratribus qui erant in Raythum ubi sunt septuaginta arbores...* (Joan. III₁₁) – u čl. 91 dolazi: *Govoraše niki pustiñak bratjej ki bihu u molstiri kadi brat biše [o] sedamdeset palam*. Za isti lat. top. usp. i već navedene lat. članke: Ruf. 188 (*de loco qui vocatur Ragitham*), Pel. XV₂₇ (*de Raythu*) i Pasch. XXXIII₃ (*Ragita*) uz naš čl. 82 i tamošnji komentar.

– *Dicebat rursus alius senex: Qui etiam dignus effectus est episcopus civitatis Oxyrynchi...* (Joan. III₁₂) – u našem čl. 92 prenosi se: *Govoraše niki starac drugi are dostojno biše učineno da bi bil biskup onoga grada...*, te nakon samo nekoliko riječi u istom članku prema lat. *Visum est, inquit, mihi aliquando intrare in anteriorem eremum, quae est circa Oasa, ubi genus est Mazicorum, ut viderem, si forte invenirem aliquem Christo servientem...* u našem prijevodu stoji besmisleno: *Vijaše mi se da bih u nižñej pustiñi – to ča jest okolo kosti, kadi bihu bili ljudi pobijeni – da vidim jeda kako najdu nikoga slugu Isukrstova*. Ovdje se naš prevoditelj slabo snašao, a već je Ivšić (1939, 237) onu besmislicu *okolo kosti* protu-

³⁴ Za pogrešan prijevod lat. *cum* vidi bilj. 13.

³⁵ Takvim različitim verzijama (pa i pogreškama) u latinskim izvornicima mogu se objasniti i razna iskrivljavanja i neadekvatna prenošenja osobnih imena u ŽSO, o čemu je bilo dosta govora u prethodnom prilogu.

maćio krivim čitanjem *circa Oasa* kao *circa ossa* (A^{mn} od *os*, *ossis* ‘kostur, skelet’). Osim toga, naš prevoditelj mora da je imao drukčiji predložak od onoga u Migneu, jer prema tamošnjem *ubi genus est Mazicorum* u našem prijevodu stoji: *kadi bihu bili ljudi pobijeni*, a to očito nije nastalo krivim čitanjem.

– *Sancto Pyoterio, qui hoc vocabulum erat, probatissimo viro, semperque in deserto viventi astitit angelus Domini quadam die sedenti in loco Porphyrice, affatusque est hic verbis* (Pel. XVIII_{19(C)}) – osim drugoga osobnog imena i izostavljanja dijela lat. teksta, u našem čl. 94 izostavlja se i nepoznati toponim: *Sveti Patricij, ki vazda u pustiñi živiše, pride k ñemu jedan dan, sideći u mesti kadi užaše, [anjel Gospodiñ] govoreći ove riči.*

– *Sedente eodem abbate Arsenio aliquando in Canopo, venit una matrona virgo de Roma* (Pel. II₇) + *Abbas Arsenius dum sederet in campo...* (Ruf. 65) – Ruffinova verzija, osim što umj. Pelagijeva toponima *in Canopo* ima opću imenicu *in campo*, ima i nešto širi tekst. Naš prevoditelj (čl. 126) tekstovno slijedi Pelagija, ali izostavlja toponim, odnosno mjesnu odrednicu: *Sideći opat Arsenij nigda, pride jedna divojka od Rima*. Možda je njegov latinski predložak bio neka kombinacija između tekstova koje je objelodanio Migne.

– *Frater quidam erat probatus tentanionibus in Scythi... Et contigit... ut alter frater descendens de Aegypto, applicaret in Scythi* (Pel. V₂₂) – u našem u čl. 146 (II. prev.) oba je puta izostavljen lat. toponim *in Scythi*: *Brat niki biše kušan tentanjem... Zgodi se... da drugi brat, gredući sa Ejipta, pride k ñemu*; var. čl. 33 (I. prev.) bliži je lat. predlošku: *Brat niki biše skušen od tentanja v Sikiti... Zgoda se tada... da drugi brat greduće prista sa Ejipta v Sikiti*. Za izostavljanje istog toponima usp. i naš čl. 81 (Pasch. XXXIII₁).

Iz navedenih se primjera vidi da je prvi prevoditelj samo jednom izostavio toponim iz lat. predloška (čl. 28 = Pel. IV₁₇). Svi ostali primjeri izostavljanja toponima potvrđeni su kod drugoga prevoditelja, za kojega inače općenito vrijedi da se bolje snalazio u prevođenju, pa je to možda razlog njegovu samostalnijem pristupu predlošku. Naišavši na nepoznat ili nejasan (nejasno napisan) toponim, on ga je svjesno izostavio. To svakako nije obrazloženje za izostavljanje općepoznatog toponima (lat. *in Scythi*) u dva njegova članka (81, 146).

2. ETNICI

Etnici su u ŽSO slabo potvrđeni, odnosno ima ih samo dva, oba potvrđena samo u množini:

Sracini (lat. jd. *Saracenus*) – Etnik je potvrđen samo u *Bogorodičinu mirakulu*, čl. 129: *Jednokrat [tržnik] gredući putem, svrhu pridoše Sracini i usikoše mu glavu... Čudo slišavši, Sracini otidoše...* U AR XVI s. v. *Sracin* pod *a*) iz lat. isprave iz Zadra iz 1188. potvrđeno je muško ime *Sracinno Bessani jupanis*; ta je ista

osoba (župan) potvrđena i u ispravi iz 1191. kao *Saracenus filius Besciani*. Dakle, prvi se put navodi s izvršenim glasovnim promjenama: ispadanje prvoga *a* i zamjena *e > i*, a drugi put u lat. liku.³⁶ Pod *b*) se u AR-u za ime naroda kaže da nije potvrđeno u jednini. Osim Daničićeva rječnika i njegove potvrde iz srp. srednjovjekovnog pisca Domentijana, hrvatske su potvrde iz ŽSO, *Transita* i *Libra od mnozijeh razloga*. Dakle, naša je potvrda od hrvatskih najstarija.

Tebeji (lat. jd. *Thebaeus*) – Potvrde su iz var. čl. 39 + 152 = Pel. V₃₉. U čl. 39 (I. prev.) zadržan je latinski oblik G^{mn}: *Govoraše niki od Tebeis starih* (graf. pogr. *tabeif* – lat. *Dicebat quidam de Thebaeis senibus*); var. čl. 152 na tome mjestu ima G^{mn} *od Tebej* (graf. *od tebei*), prema kojemu bi jedninski oblik također glasio *Tebej*. U tom ga liku navodi i AR XVIII s tumačenjem “čovjek iz Tebe” i jedinom potvrdom iz ŽSO. Međutim, AR *Tebu* navodi kao grčki grad, a u našem se primjeru radi o varijantnom imenu *Thebe* prema *Thebaida* za područje u Egiptu (vidi kod *Tebajda / Tebajida* pod 1. 1.). Lik je nastao uobičajenim starohrvatskim otpadanjem dočetnoga lat. *-us* (uz pretpostavljeni izgovorni *j* u intervokalnomo položaju – *-æus* = *-ejus*).

Među etnike može se ubrojiti i već spomenuti *Izrael*, koji se u našem primjeru odnosi na narod što nastava zemlju istoga imena, pa premda je oblikom imenica m. r. u jednini, u ovom slučaju ima zbirno značenje.

3. ZAKLJUČAK

Ovaj prikaz neosobnih vlastitih imena (toponima, ktetika, etnika) u ŽSO nije imao za cilj onomastičku obradu zastupljene građe, nego prvenstveno leksikografsku i jezičnopovijesnu, odnosno nastojali smo zastupljena vlastita imena identificirati, obrazložiti njihove likove zakonitostima hrvatskoga jezika pri preuzimanju posuđenica i utvrditi njihovu potvrđenost ili nepotvrđenost iz drugih hrvatskih izvora u AR-u. Kako se radi o tekstu sadržajno smještenom u nama dalekim predjelima, naši prevoditelji za mnoge od naziva zastupljenih u svom latinskom predlošku nikada nisu ni čuli. Drugi su im bili poznati što iz *Biblije*, što kao općepoznati geografski pojmovi. Ovi su drugi, zbog svoje poznatosti, zabilježeni u likovima uobičajenima na našem jezičnom prostoru. Kao što smo na početku pretpostavili, zbog starine predložaka ŽSO, kao i zbog ograničenosti u zastupljenosti najstarijih hrvatskih izvora u AR-u, za većinu se tih vlastitih imena može reći da su im potvrde iz ŽSO najstarije dosad poznate, a neke su i jedine. Ali kako ta imena odražavaju jezične odlike daleko starije, znači da su zabilježena u već

³⁶ ER III s. v. *Sracin* navodi i druge potvrde za osobno ime, kao i neke izvedenice. Ne tumači navedene glasovne promjene prema lat., ali upućuje na stsl. *sracininъ*, a LP s. v. *sracininъ* navodi iz ruskih izvora *sorocininъ* i *soročininъ*, što pokazuje da je *ra < ara* nastalo u procesu metateze likvida, a *i* bi moglo biti i prema grčkom. To pokazuje da se radi o vrlo staroj posuđenici, koja je u ŽSO mogla doći i crkvenoslavenskim posredovanjem, ali to vjerojatno ne vrijedi za osobno ime potvrđeno u Zadru.

ustaljenim likovima u našim krajevima, kao *Babilonija*, **Cipar*, *Ejpt*, *Palestina*, *Rim*, *Skitija*, *Tebajda* / *Tebajida*. Crkvenoslavenski su obilježeni *Izdrael*, *Persida*, možda i *Sracini*. Jedine su dosad poznate potvrde za: *Jejipt* (s prejotacijom), *Lek-sandrija* (s gubljenjem početnoga *a*), za varijantne likove osnovnog lika *Skitija*: **Skita*, *Skiti*, *Sikita* (pri čemu se u ovom posljednjem liku može nazreti trag glagoljičkoga poluglasa), za ktetik *olibanski*, koji nije potvrđen ni u pravom, a nekmoli u “posuđenom” značenju, te od onih našim prevoditeljima manje ili nikako poznatih *Celija*, **Terenunči* / **Terenunčin* i ktetik *tabonejski*, s time da posljednja dva odstupaju od latinskoga izvornika. Objašnjenje je za takva odstupanja (koja su bila – vidi se u prethodnom prilogu – mnogo češća kod osobnih imena, među kojima su ona nepoznata znatno češća nego u ovoj drugoj grupaciji) varijabilnost i u različitim latinskim rukopisnim predlošcima *Verba seniorum*, na koju smo naišli tumačeći neka od vlastitih imena. Za to je odstupanje posebno zanimljiv primjer *olibanski* = *libanski*, odnosno identifikacija nepoznatoga (ili slabije poznatoga) s poznatim domaćim. Sličan slučaj imamo u pjesmi o svetom Jurju iz *Pariškoga kodeksa*, gdje se kao mjesto zbivanja poznate legende o borbi svetoga Jurja sa zmajem navodi stari hrvatski kraljevski grad Solin.³⁷ Druga vrsta odstupanja od predloška ogleđa se u zaobilaženju, neprenošenju nepoznatoga i za svrhu naših prevoditelja nevažnoga toponima u njihov prijevod. Taj je postupak češći u drugoga prevoditelja, koji je – čini se – imao nešto šire opće znanje kao i bolje znanje latinskoga, pa je u pristupu prevodenju bio slobodniji i samostalniji od prvog prevoditelja. Premda onomastička građa (pogotovo neosobna vlastita imena) u ŽSO nije suviše brojna, ipak je to među našim srednjovjekovnim tekstovima jedan od onih s najviše onomastičkog materijala, koji je zbog svoje starine važan i u jezičnopovijesnim i u leksikografskim istraživanjima, osobito s obzirom na povijesnu onomastiku.

LITERATURA

- DU CANGE 1883–1887. *Glossarium mediae et infimae latinitatis*. Unveränderter Nachdruck der Ausgabe von 1883–1887. I–VIII. Band. Akademische Druck- u. Verlagsanstalt Graz – Austria, 1954.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1939. Nekoliko napomena uz starohrvatski tekst “*Žića sv. otaca*”. *Starine* 40, JAZU, Zagreb, 225–251.
- Lexicon für Theologie und Kirche*, 1–10, Begründet von Dr. Michael Buchberger. Verlag Herder Freiburg (1957.–1965.) (kratica: LTK).
- MALIĆ, DRAGICA 1972. *Jezik najstarije hrvatske pjesmarice*. Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva, knj. 1, Zagreb.
- MALIĆ, DRAGICA 1984. Imenice s nesufikslnim završetkom *-ar* (dijakronijski

³⁷ Vidi o tome: Malić 1972, 22–27.

- pregled). *Filologija* 12, JAZU, Zagreb, 27–103.
- MALIĆ, DRAGICA 1989. Grafija i pravopis hrvatskog latiničkog rukopisa 14. stoljeća “Žića sv. otaca”. *Rasprave Zavoda za jezik IFF* 15, Zagreb, 129–177.
- MALIĆ, DRAGICA 1997. *Žića svetih otaca – Hrvatska srednjovjekovna proza*. Matice hrvatska – Institut za hrvatski jezik, Zagreb.
- Malić, DRAGICA 2000. Novija zapažanja o srednjovjekovnoj hrvatskoj latinici. *Filologija* 34, HAZU, Zagreb, 97–128.
- Malić, DRAGICA 2004. Skrivene veze hrvatske srednjovjekovne glagoljičke, ćiriličke i latiničke grafije. *Glagoljica i hrvatski glagolizam – Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta* (Zagreb – Krk, 2.–6. listopada 2002.), Staroslavenski institut/Krčka biskupija, 549–560.
- Migne, J.-P., 1849. *Patrologiae cursus completus – Patrologia latina*, LXXIII, Paris.
- Miklosich, FRANZ 1862.–1865. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum emendatum auctum*, Vindobonae (kratica: LP).
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–XXIII, JAZU, Zagreb, 1880.–1976. (kratica: AR).
- Skok, PETAR 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV, JAZU, Zagreb (kratica: ER).

Toponymy, ktetics and ethnics in *Žića svetih otaca*

Summary

This paper is the continuation of my research of names found in the medieval Croatian manuscript *Žića svetih otaca* (The Life of the Holy Fathers). After the analysis of personal names (a previous contribution in the same journal by the same author) the author gives a survey of toponyms, ktetics and ethnics. This group of names is much less numerous than personal names, and it covers the area of the Roman Empire, e.g. the places where the action of *Verba seniorum* took place (northern Egypt). In *Žića svetih otaca* mostly well known toponyms, ktetics and ethnics occur, and those less known or completely unknown are usually not named. They are replaced by an unspecified formulation e.g. *niki grad*, *niko misto*, *kadi užaše*, *kadi biše* etc.

Ključne riječi: *Žića svetih otaca*, *Verba seniourum*, toponimi, ktetici, etnici, latinska ortografija

Key words: *Žića svetih otaca*, *Verba seniourum*, toponymy, ktetics, ethnics, Latin orthography